

POSTANOWIENIE

Dnia 20 grudnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki

w sprawie z odwołania W. K.
przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
z udziałem zainteresowanej H. K.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym rolników,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 20 grudnia 2022 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie
z dnia 12 sierpnia 2021 r., sygn. akt III AUa 666/21,

I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

**II. zasądza od organu rentowego na rzecz W.K. 240 zł
(dwieście czterdzieści) tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W.K. na mocy decyzji z dnia 10 września 1998 r. był objęty ubezpieczeniem społecznym rolników od dnia 10 września 1998 r. jako małżonek H.K. posiadającej gospodarstwo rolne o powierzchni 3 ha fizycznych, tj. 4.46 ha przeliczeniowych. Należy zauważyć, że od dnia 20 listopada 1993 r. prowadził on pozarolniczą działalność gospodarczą, która stanowiła dodatkowe jego źródło dochodu. Ubezpieczony podlegał ubezpieczeniu powszechnemu, natomiast w 1997 r. złożył oświadczenie w sprawie wyboru rolniczego ubezpieczenia społecznego dla osób prowadzących działalność rolniczą i działalność gospodarczą. W związku z tym

podjął decyzję o wyłączeniu z ubezpieczenia powszechnego z dniem 10 września 1998 r. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i potwierdził wydaną przez siebie decyzją z dnia 19 sierpnia 2004 r., że W.K. spełnia warunki do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników przy jednocześnie prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej oraz nałożył na niego obowiązek opłacania składki na ubezpieczenie w podwójnej wysokości. W.K. zaprzestał wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej w marcu 2005 r., ale ponownie rozpoczął jej prowadzenie w kwietniu 2005 r. W tym stanie faktycznym decyzją z dnia 12 maja 2005 r. potwierdzono spełnienie przez niego warunków do dalszego podlegania ubezpieczeniu rolniczemu i określono składkę na ubezpieczenie społeczne rolników w podwójnej wysokości od drugiego kwartału 2005 r. W.K. w okresie od kwietnia 2000 r. do sierpnia 2004 r. był zatrudniony w Urzędzie Gminy w K. na podstawie umowy o pracę, a następnie zawarł umowę zlecenia, w ramach której również miał wykonywać obowiązki kierowcy-konserwatora samochodów ciężarowych. W kolejnych latach ponawiał zawieranie umów zlecenia ze wskazanym urzędem. Za świadczone usługi otrzymywał zapłatę w wysokości 800 zł brutto miesięcznie (wcześniej z tytułu wykonywania pracy 600 zł), informując o tym fakcie organ rentowy. Organ rentowy pismem z dnia 2 marca 2015 r. potwierdził wpływ zaświadczenia o podjęciu zatrudnienia na umowę zlecenia, a nadto okoliczność, że z uwagi na spełnienie przez H.K. warunków określonych w obowiązującym od dnia 1 stycznia 2015 r. art. 5b ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, nadal podlega on ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie wykonywania powyższej umowy. Zaskarżoną decyzją z dnia 2 października 2020 r. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników dla W.K. od 1 lipca 2000 r. Po ponownej analizie akt sprawy decyzją z dnia 17 listopada 2020 r. uchylono decyzję z dnia 2 października 2020 r. w zakresie ustania ubezpieczenia społecznego rolników dla W.K. w okresie od dnia 1 lipca 2000 r. do dnia 30 czerwca 2004 r. Postanowieniem z dnia 10 marca 2021 r. Sąd na podstawie art. 477¹³ k.p.c. umorzył postępowanie w pozostałym zakresie tj. dotyczącym okresu od dnia 1 lipca 2000 r. do dnia 30 czerwca 2004 r.

Sąd Okręgowy w Kielcach, po rozpoznaniu w dniu 3 marca 2021 r. odwołania W.K. przy udziale zainteresowanej H.K. od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 2 października 2020 roku nr [...] w sprawie W.K. przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, w punkcie pierwszym zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że stwierdził, iż W.K. podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników od dnia 1 lipca 2004 r., a w punkcie drugim zasądził od Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego na rzecz W.K. kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (wyrok z dnia 10 marca 2021 r., V U 2629/20). W uzasadnieniu Sąd pierwszej instancji podniósł, że rygor ustania z mocy prawa rolniczego tytułu ubezpieczeń społecznych, po wielu latach opłacania składek, na zasadach i wymogach określonych przez zmodyfikowane warunki na podstawie powołanego już artykułu, może prowadzić do zastosowania nieproporcjonalnie drastycznej sankcji w zestawieniu z niezawinionym uchybieniem skarżącego. Ubezpieczony mógł działać w dobrej wierze, że raz uzyskane uprawnienie do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników w zbiegu z działalnością, nie zostanie przerwane przez podjęcie pracy zarobkowej. Istotne jest również to, że ubezpieczony dochowywał wymogów staranności wobec organów, ponieważ przez wiele lat wywiązywał się ze wszystkich obowiązków związanych z ubezpieczeniem rolniczym tj. regularnie i terminowo opłacał składki w podwójnej wysokości oraz regulował inne obowiązki publiczne. Bezpośrednio po uzyskaniu takich informacji organ rentowy nie kwestionował uprawnień W.K. do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Dostępny sądowi materiał dowodowy, wbrew twierdzeniom organu rentowego, nie dawał podstaw do przyjęcia, że odwołujący mimo prawidłowego pouczenia zaniechał obowiązku poinformowania organu rentowego o podleganiu ubezpieczeniom społecznym jako osoba wykonująca umowę zlecenia.

Apelację od powyższego wyroku złożył organ rentowy, zaskarżając orzeczenie w całości i zarzucając naruszenie prawa materialnego, a mianowicie: art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 266) poprzez błędne przyjęcie, że W.K. spełnia warunki do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie od dnia 1 lipca 2004 r. do dnia 31 sierpnia 2004 r., pomimo, iż w

ww. okresie podlegał on ubezpieczeniu społecznemu z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę; art. 5a ust. 1 powołanej wyżej poprzez błędne przyjęcie, że W.K. spełnia warunki do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników przy jednocześnie prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej od dnia 1 września 2004 r. do dnia 14 marca 2005 r. i od dnia 19 kwietnia 2005 r., pomimo braku posiadania 3-letniego stażu w ubezpieczeniu społecznym rolników, co nastąpiło wskutek objęcia go ubezpieczeniem społecznym z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę oraz wykonywania umowy zlecenia; art. 5b ust. 1 powołanej wyżej ustawy w zw. z art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 23 października 2014 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r., poz. 1831), poprzez błędne przyjęcie, że W.K. nie podlegał wyłączeniu z ubezpieczenia społecznego rolników przy jednocześnie wykonywanej umowie zlecenia w okresie od dnia 1 września 2004 r. do dnia 31 grudnia 2008 r., mimo że pobierał wówczas wynagrodzenie w kwocie przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego odpowiednio latach 2004 - 2008. Mając na uwadze powyższe strona skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie odwołania, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny w Krakowie po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 12 sierpnia 2021 r. sprawy W.K. przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego przy udziale H.K. o podleganie ubezpieczeniu społecznym rolników, na skutek apelacji organu rentowego Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach oddalił apelację (wyrok z dnia 12 sierpnia 2021 r., III AUa 666/21). Sąd ten przyjął ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego za własne, jednak - w świetle zarzutów apelacji - za konieczne uznał dodatkowe wyjaśnienie przedstawionej przez ten sąd oceny prawnej, co uczynił w uzasadnieniu. Sąd Apelacyjny uznał *in fine*, że wykładnia przepisów i stosowanie prawa przez Sąd Okręgowy została w niniejszej sprawie wyważona prawidłowo w stosunku do istoty ubezpieczenia społecznego rolników, przysługującego tym rolnikom, którzy prowadzą działalność pozarolniczą w niewielkiej skali, niepozbawiających ich takiego ubezpieczenia.

Skarga kasacyjna oparta została na zarzutach naruszenia prawa materialnego, a mianowicie art. 3a ust. 1, art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 1 i 3 oraz art. 5b ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu obowiązującym w spornym okresie, przez ich błędne niezastosowanie, co doprowadziło do wadliwego uznania przez Sąd Apelacyjny, że W.K. podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy prawa w okresie od dnia 1 lipca 2004 r. do dnia 31 grudnia 2008 r., w okolicznościach gdy w spornym okresie podlegał ubezpieczeniu powszechnemu. Ponadto wskazano naruszenie zasady proporcjonalności z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Za podstawę skargi przyjęto art. 398⁴ § 2 k.p.c. w zw. z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., uznając, że wniesiona skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Dalej wskazano na naruszenie art. 3a i art. 7 ust. 1 *in fine* oraz art. 16 ust. 3 oraz art. 5b ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz niewłaściwie zastosowanie przepisu art. 31 ust. 3 Konstytucji RP uznając, że W.K. może podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w okresie od 1 lipca 2004 r. do 31 grudnia 2008 r., mimo że w tym samym czasie podlegał on ubezpieczeniu powszechnemu w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę oraz z tytułu wykonywania umowy zlecenia z której przychód w rozliczeniu miesięcznym przekraczał kwotę połowy minimalnego wynagrodzenia za pracę w tym okresie, co w świetle przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z mocy prawa powoduje ustanie ubezpieczenia społecznego rolników, a decyzja organu rentowego w tym zakresie ma jedynie charakter deklaratoryjny i nie narusza zasady proporcjonalności opisanej w Konstytucji RP. W oparciu o powyższe skarżący kasacyjnie wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie w części oddalającej apelację organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach w zakresie uwzględniającym odwołanie W.K. od decyzji Prezesa Kasy z dnia 2 października 2020 r. znak: [...] poprzez ustalenie podleganiu przez odwołującego ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie od dnia 1 lipca 2004 r. do dnia 31 grudnia 2008 r. i zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach, w tym zakresie poprzez oddalenie odwołania W.K. od powyższej decyzji w części dotyczącej wyłączenia W.K. z ubezpieczenia społecznego rolników w okresie od 1 lipca 2004 r.

do 31 grudnia 2008 r. oraz wzajemne zniesienia kosztów postępowania, rozpoznanie skargi kasacyjnej na posiedzeniu niejawnym, w ramach ostrożności procesowej wniósł o uchylenie w zaskarżonym i wyżej przedstawionym zakresie wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie i przekazanie w tym zakresie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecnictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie powinno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07).

Wniosek o przyjęcie przedmiotowej skargi kasacyjnej do rozpoznania przez Sąd Najwyższy strona odwołująca się oparła na przesłance oczywistego uzasadnienia skargi. Przymiot oczywistości musi przybierać kwalifikowaną postać naruszenia norm prawa materialnego lub procesowego, które ma charakter rażący i jest na tyle widoczne, że nie ma potrzeby głębszej analizy łączącego strony stosunku prawnego oraz wykładni zastosowanych norm obowiązującego prawa. Na uwagę jednak zasługuje, że przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut oczywistego naruszenia określonych przepisów nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 7 stycznia

2003 r., I PK 227/02, 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08). W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania skarżący w ogóle nie ustosunkowuje się do tak rozumianej przesłanki oczywistej zasadności skargi ani nie wykazuje jej istnienia, podnosząc, że „W niniejszej sprawie oczywistość skargi oparta jest na naruszeniu podstawowej zasady systemu ubezpieczenia społecznego rolników jaką jest subsydiarność tego systemu względem powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych. Wspomniana zasada pierwszeństwa ubezpieczenia powszechnego przed ubezpieczeniem rolniczym wprost wyrażona została w przepisach z art. 7 ust. 1 *in fine* oraz art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zasada powyższa doznaje normatywnie uregulowanych wyjątków wyrażonych wyłącznie w art. 5a oraz w art. 5b przedmiotowej ustawy, wedle których w ubezpieczeniu rolniczym po spełnieniu określonych, dodatkowych warunków mogą pozostać również osoby podejmujące pozarolniczą działalność gospodarczą oraz osoby wykonujące umowę zlecenia lub osoby powołane do rady nadzorczej, jeżeli działalność rolnicza pozostaje dla nich głównym zajęciem i źródłem utrzymania. Wyjątki powyższe nie mogą być jednak rozszerzane na inne przypadki w drodze wykładni prawa”. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, czyli że jej zarzuty są zasadne "na pierwszy rzut oka" i w sposób oczywisty prowadzą do uznania zaskarżonego wyroku za błędny i jego wzruszenia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2022 r., II USK 667/21).

W orzecnictwie Sądu Najwyższego ukształtował się pogląd, zgodnie z którym ocena prawna podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników w zbiegu z pozarolniczą działalnością gospodarczą (umowami prawa cywilnego) nie powinna pomijać zasady proporcjonalności, o której mowa w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 25 października 2016 r., I UK 386/15, 20 marca 2018 r., III UK 40/17, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2020 r., III UK 457/19).

Sąd Najwyższy wskazuje, że istnieją podstawy do przyjęcia pozajęzykowych reguł interpretacji prawa materialnego w wypadku art. 5a ustawy z 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Punktem wyjścia jest stwierdzenie, że

przystąpienie do określonego systemu ubezpieczenia społecznego, w tym wypadku rolniczego i ochrona ryzyk ubezpieczeniowych w danym reżimie nie może być dowolnie usuwana przez organy rentowe po wielu latach ubezpieczenia, skoro działalność rolnicza osoby fizycznej, przez cały okres aktywności zawodowej, stanowiła jej główne źródło dochodów, a do przekroczenia zasad pozwalających na pozostanie w ubezpieczeniu społecznym rolników doszło bez winy tej osoby (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2016 r., I UK 386/15).

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 sierpnia 2020 r., I UK 37/19, stwierdzono, że prokonstytucyjna wykładnia użytego w art. 83a ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zwrotu "mają wpływ na to prawo lub zobowiązanie" musi zakładać granicę, poza którą nowe dowody czy ujawnione okoliczności przestają mieć wpływ na to prawo lub zobowiązanie. Granicę tę wyznacza test proporcjonalności z uwzględnieniem, czy przywrócenie stanu zgodnego z prawem i tym samym odwrócenie następstw niestaranności działania organu rentowego nie spowoduje w konkretnym przypadku daleko idących, negatywnych i nieodwracalnych konsekwencji dla ubezpieczonego.

Dokonując subsumpcji wniosków o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej został oparty o przesłankę oczywistej zasadności skargi polegającej na naruszeniu reguły subsydiarności systemu rolniczego. W skardze nie uwzględniono jednak dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego, które kilkakrotnie dokonywało oceny wybranych przepisów ustawy o KRUS w kontekście nadrzędnych reguł omawianych w rozstrzygnięciu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Z punktu widzenia orzecznictwa sądowego, omawiany problem błędnej decyzji rentowej pojawia się głównie w kontekście dopuszczalności weryfikacji decyzji organu rentowego (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2003 r., III UZP 5/03), a po wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Moskal pojawia się potrzeba rozważenia stosowania dyrektyw wynikających z tego rozstrzygnięcia, które zarazem nie pozwalają w określonych okolicznościach na weryfikację świadczeń przyznanych niezasadnie (wyroki Sądu Najwyższego z dnia: z 21 września 2010 r., III UK 94/09, z 3 października 2012 r., III UK 146/11). Zwraca się uwagę, że w przypadku pozbawienia praw emerytalno-rentowych, należy uwzględniać zasadę proporcjonalności tak, aby realizacja ważnych celów

publicznych nie przeważała nad interesem jednostki, dla której pozbawienie świadczenia może okazać się nadmiernie uciążliwe (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2011 r., I UK 317/10, tak K. Ślęzak (w:) G. Gudowska, K. Ślęzak (red.), Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz, Warszawa 2013, pkt II. Powstanie prawa do świadczeń (art. 100 ust. 1 ustawy), 8. Faktyczne nabycie prawa do świadczenia i powołane przez Autora orzecznictwo). Stąd nie może być zatem mowy o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, jeśli Sąd Najwyższy zajmował stanowisko w sprawie, które jest zbieżne z kontestowanym rozstrzygnięciem. Jeśli zdaniem skarżącego orzecznictwo ustalające granice zasady proporcjonalności nie stałoby na przeszkodzie stwierdzeniu, że skarga jest oczywiście uzasadniona, to we wniosku o przyjęcie skargi, winno znaleźć się wyjaśnienie, dlaczego w danej sprawie nie miałyby mieć zastosowania ukształtowana już linia orzecznicza związana z zagadnieniem kwestionowania tytułu ubezpieczenia rolniczego po latach opłacania składek i prowadzenia działalności rolniczej.

Z uwagi na powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach procesu rozstrzygnięto na podstawie reguły z art. 98 § 1 k.p.c. i art. 99 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

[as]